

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 391

Gospodarka lokalna w teorii i praktyce

Redaktorzy naukowi
Ryszard Brol
Andrzej Raszkowski
Andrzej Sztando

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kożuchowska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Comp-rajt
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-509-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Wanda Maria Gaczek: Szanse i zagrożenia rozwoju wielkomiejskich obszarów funkcjonalnych na przykładzie Aglomeracji Poznańskiej	11
Danuta Stawasz: Trendy zagospodarowania przestrzeni polskich miast – przyczyny i konsekwencje dla ich rozwoju	23
Florian Kuźnik: Zarządzanie efektywnością miejskich usług publicznych	32
Artur Myna: Uwarunkowania przestrzennego zróżnicowania kosztów utrzymania wielorodzinnych zasobów mieszkaniowych	40
Adam Drobniak, Klaudia Plac: <i>Urban resilience</i> – studia przypadków oceny ekonomicznej prężności miejskiej	49
Andrzej Raczyk, Iwona Majkowska: Problemy identyfikacji gmin o zdominowanej strukturze gospodarki	62
Ewelina Szczech-Pietkiewicz: <i>Smart city</i> – próba definicji i pomiaru	71
Katarzyna Peter-Bombik, Agnieszka Szczudlińska-Kanoś: Zarządzanie partycypacyjne we wspólnotach lokalnych	83
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Gminy wiejskie jako beneficjenci środków z UE w latach 2007–2013 na przykładzie województwa mazowieckiego	92
Andrzej Raszkowski: Zestawienie silnych i słabych stron Dzierżoniowa oraz kluczowych zadań do realizacji w świetle badań ankietowych	101
Cezary Brzeziński: System planowania przestrzennego jako bariera realizacji komponentu miejskiego polityki spójności w Polsce	110
Justyna Danielewicz: Współpraca na obszarach wiejskich na przykładzie funkcjonowania lokalnej grupy działania Fundacja Rozwoju Gmin „PRYM”	119
Sylwia Dolzblasz: Otwartość transgraniczna placówek usługowych w mieście podzielonym Gubin/Guben	128
Eliza Farelnik: Innowacyjność w procesie rewitalizacji obszarów miejskich	137
Anna Grochowska: Zagrożenia i konflikty w zakresie zagospodarowania przestrzennego na terenie Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich	147
Kamila Juchniewicz-Piotrowska: Decyzja o warunkach zabudowy jako przyczyna braku ładu przestrzennego	156
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania Białowieskiego Parku Narodowego	167
Sławomir Olko: Rola klastrów w przemysłach kreatywnych w rozwoju miast ...	175
Katarzyna Przybyła: Poziom życia w wybranych miastach województwa śląskiego	183
Justyna Adamczuk: Rola szkół wyższych w kreowaniu wizerunku miast. Studium przypadku Jeleniej Góry i Wałbrzycha	193

Marta Kusterka-Jefmańska: Jakość życia a procesy zarządzania rozwojem lokalnym	202
Arkadiusz Talik, Remigiusz Mazur: Prawne instrumenty kształtowania podatków lokalnych przez gminy (na przykładzie podatku od nieruchomości)	211
Ewelina Julita Tomaszewska: Możliwości wsparcia rozwoju gminy w programie rozwoju obszarów wiejskich 2014–2020	220
Piotr Paczowski: Znaczenie i wpływ kapitału społecznego na rozwój lokalny	229
Maciej Turała: Ocena wpływu zmiany regulacji na zdolność gmin w Polsce do obsługi i zaciągania zobowiązań	239
Lech Jańczuk: Samorząd terytorialny jako benchmark ładu zintegrowanego w procesie rozwoju zrównoważonego	248
Jacek Witkowski: Rola walorów przyrodniczych w rozwoju lokalnym w świetle dokumentów strategicznych na przykładzie wybranych gmin Lubelszczyzny	257
Bożena Kuchmacz: Partnerstwo trójsektorowe jako źródło lokalnego kapitału społecznego	266
Agnieszka Krześ: Znaczenie zasobów endogenicznych w rozwoju Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego – wybrane aspekty	275
Katarzyna Wójtowicz: Przejawy naruszeń zasady adekwatności w procesie decentralizacji zadań publicznych w Polsce	284
Ewa M. Boryczka: Współpraca sektora publicznego, prywatnego i społecznego w procesie rewitalizacji obszarów centralnych polskich miast	292
Paweł Zawora: Instrumenty rozwoju lokalnego wykorzystywane w samorządach gminnych	302

Summaries

Wanda Maria Gaczek: Opportunities and threats for the development of urban functional areas – example of the Poznań agglomeration	11
Danuta Stawasz: Trends of Polish cities land planning – causes and consequences for their development	23
Florian Kuźnik: Managing the effectiveness of urban public services	32
Artur Myna: Conditions of spatial diversity of maintenance costs in multi-family dwelling stock	40
Adam Drobnik, Klaudia Plac: Urban resilience – case studies of economic urban resilience assessment	49
Andrzej Raczyk, Iwona Majkowska: Problems in the identification of communes with dominated economic structure	62
Ewelina Szczech-Pietkiewicz: Smart City – definition and measurement attempt	71

Katarzyna Peter-Bombik, Agnieszka Szczudlińska-Kanoś: Participatory management in local communities	83
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Rural communes as beneficiaries of EU funds in 2007-2013 on the example of Mazowieckie Voivodeship	92
Andrzej Raszkowski: Strengths and weaknesses of Dzierżoniów and the key tasks to be implemented in the light of survey research	101
Cezary Brzeziński: Spatial planning system as a barrier to the realization of urban component of cohesion policy in Poland	110
Justyna Danielewicz: Cooperation in rural areas. The case of local Action Group “Prym”	119
Sylvia Dołzblasz: Transborder openness of service providers in the divided city of Gubin/Guben	128
Eliza Farelnek: Innovativeness in the process of urban revitalization	137
Anna Grochowska: Threats and conflicts in the field of spatial planning in the Wałbrzych Sudeten Landscape Park	147
Kamila Juchniewicz-Piotrowska: Planning permission as the reason for the lack of spatial organization	156
Alina Kulczyk-Dynowska: The spatial and financial aspects of functioning of Białowieża National Park	167
Sławomir Olko: Role of clusters in creative industries in the development of cities	175
Katarzyna Przybyła: Living standards in chosen Silesian cities	183
Justyna Adamczuk: The role of universities in city image creating. Case study of Jelenia Góra and Wałbrzych	193
Marta Kusterka-Jefmańska: Quality of life vs. processes of local development management	202
Arkadiusz Talik, Remigiusz Mazur: Legal instruments of local taxes shaping by municipalities (on the example of real estate tax)	211
Ewelina Julita Tomaszewska: The possibility of supporting the development of a community in the 2014-2020 Rural Development Programme	220
Piotr Paczowski: The significance and impact of social capital on the local development	229
Maciej Turała: Assessment of regulation change impact on Polish communes' capacity to service liabilities	239
Lech Jańczuk: Local government as the benchmark of integrated governance in the process of sustainable development	248
Jacek Witkowski: The role of natural values in the local development in the light of the strategic documents on the example of selected Lublin communes	257
Bożena Kuchmacz: Three sector partnership as a source of local social capital	266

Agnieszka Krześ: The significance of endogenous resources for the development of Wrocław Metropolitan Area – chosen aspects	275
Katarzyna Wójtowicz: Manifestations of adequacy violations in the process of fiscal decentralization in Poland	284
Ewa M. Boryczka: Cooperation between public, private and social sectors in the process of revitalization of the city centers in Poland	292
Paweł Zawora: Means used by local governments to enhance local development	302

Anna Grochowska

Uniwersytet Wrocławski

e-mail: anna.grochowska@uni.wroc.pl

**ZAGROŻENIA I KONFLIKTY W ZAKRESIE
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
NA TERENIE PARKU KRAJOBRAZOWEGO
SUDETÓW WAŁBRZYSKICH**

**THREATS AND CONFLICTS IN THE FIELD
OF SPATIAL PLANNING
IN THE WAŁBRZYCH SUDETEN LANDSCAPE PARK**

DOI:10.15611/PN.2015.391.15

Streszczenie: Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja istniejących i potencjalnych zagrożeń i konfliktów przestrzennych w zakresie gospodarki przestrzennej oraz wskazanie obszarów ich występowania na terenie Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich. Prace studyjne i inwentaryzacyjne objęły analizę polityki planistycznej gmin, stanowiących przestrzeń społeczno-gospodarczą parku, oraz analizę rzeczywistej sytuacji w wybranych jednostkach, zwłaszcza w kontekście problemów ochrony środowiska i krajobrazu kulturowego. Badania miały na celu podkreślenie istoty identyfikacji konfliktów przestrzennych umożliwiającej podejmowanie racjonalnych decyzji dotyczących zagospodarowania przestrzennego oraz ich relacji do zaawansowania i jakości prac planistycznych.

Słowa kluczowe: konflikty przestrzenne, planowanie przestrzenne, park krajobrazowy, Sudety.

Summary: The aim of this study was to identify existing and potential threats of spatial development policy and the conflicts they evoke as well as to indicate areas where they occur within the Wałbrzych Sudeten Landscape Park. The study included inventory and analysis of the spatial policies adopted by municipalities constituting the park's socio-economic space, and the analysis of the actual situation, especially in the context of environmental problems and cultural landscape. The research highlighted the importance of identifying spatial conflicts in making rational decisions regarding spatial development policies and their relation to the completion stage and quality of spatial plans.

Keywords: spatial conflicts, spatial planning, landscape park (protected area), the Sudety Mountains.

1. Wstęp

Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych we Wrocławiu przystąpił do sporządzenia projektu planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich. Dokumentacja podzielona jest na operaty tematyczne, w tym zagospodarowania przestrzennego i ochrony walorów kulturowych. Operaty zawierają wyniki inwentaryzacji i waloryzację poszczególnych komponentów środowiska przyrodniczego i kulturowego parku oraz analizy sfery gospodarczej. Jednym z elementów części diagnostycznej było określenie kierunków i tempa przekształceń obszaru wynikających z prowadzonej polityki przestrzennej. Na podstawie tych badań możliwa była identyfikacja zagrożeń i konfliktów przestrzennych na terenie parku krajobrazowego. Źródłem konfliktów przestrzennych jest „występowanie na danym obszarze wielu różnych możliwości zagospodarowania lub/i wielu różnych interesów i celów, w tym związanych z użytkowaniem dóbr środowiskowych” [Dutkowski 1996, s. 41]. Park krajobrazowy ze względu na swoje zasoby i walory przyrodnicze oraz kulturowe jest terenem atrakcyjnym z punktu widzenia możliwości realizacji wielu funkcji. Funkcje te zazwyczaj się wykluczają i niemożliwe jest ich współwystępowanie na jednym obszarze. Podaż przestrzeni o określonych cechach jest natomiast ograniczona. Na terenie parku krajobrazowego dochodzi więc do konkurencji pomiędzy podmiotami reprezentującymi odmienne potrzeby społeczne i sprzeczne interesy oraz mającymi przeciwstawne koncepcje zagospodarowania. Konflikty dotyczą przede wszystkim potrzeby ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego oraz rozwoju, rozumianego jako przeznaczanie nowych terenów pod inwestycje o charakterze mieszkaniowym, usługowym, letniskowym i rekreacyjnym.

Na analizowanym obszarze występują również inne negatywne zjawiska, mające wpływ na krajobraz kulturowy, których źródeł należy upatrywać w prowadzonej na terenie parku działalności gospodarczej i polityce przestrzennej. Trudno w nich jednak jednoznacznie określić strony konfliktu. Dlatego na potrzeby opracowania zakwalifikowano je do zagrożeń.

Konflikty w gospodarce przestrzennej i planowaniu przestrzennym są często podejmowaną problematyką badań. Powstały opracowania o charakterze teoretycznym oraz analizy przepisów prawnych z zakresu planowania przestrzennego i ochrony przyrody [Chmielewski 2002; Grochowska 1982; Kołodziejcki 1982]. Liczne są studia przypadków sytuacji konfliktowych, w tym związanych z działalnością inwestycyjną człowieka na terenach cennych przyrodniczo (m.in. [Furmaniewicz, Potocki 2004; Gawroński, Popławski 2003; Partyka, Żółciak 2005]).

2. Cel, metodyka i zakres pracy

Celem pracy jest identyfikacja istniejących i potencjalnych zagrożeń i konfliktów przestrzennych w zakresie gospodarki przestrzennej oraz wskazanie obszarów ich

występowania na terenie Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich. Materiał badawczy został zebrany podczas prac studialnych i terenowych.

Prace studialne objęły analizę zapisów dokumentów planistycznych na poziomie lokalnym, tj. studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Umożliwiło to określenie kierunków przekształceń wynikających z prowadzonej działalności gospodarczej i polityki przestrzennej, wpływających lub mogących wpływać na różnorodność biologiczną oraz walory krajobrazowe i kulturowe parku krajobrazowego.

Uzupełnieniem prac studialnych była wizja lokalna w postaci inwentaryzacji urbanistycznej. Sprawdzony został w terenie istniejący układ przestrzenny, struktura funkcjonalna i techniczna oraz stan aktualny obiektów. Inwentaryzacją objęte zostały zespoły urbanistyczno-architektoniczne, krajobrazowe i tereny zieleni oraz elementy zagospodarowania terenu.

3. Obszar badań

Park Krajobrazowy Sudetów Wałbrzyskich został utworzony Rozporządzeniem nr 20/98 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 29 grudnia 1998 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich (Dz. Urz. Woj. Wałbrz. Nr 34, poz. 261), zmienionym Rozporządzeniem nr 5 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 25 kwietnia 2000 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 15, poz. 264), które utraciły moc wraz z wejściem w życie rozporządzenia Wojewody Dolnośląskiego nr 7 z dnia 27 lutego 2008 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 63, poz. 810). Granice parku obejmują powierzchnię 6493 ha (po uszczegółowieniu przebiegu granicy według opisu w rozporządzeniu 6196,55 ha¹) przynależną administracyjnie do gmin powiatu wałbrzyskiego: Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Głuszycza, Jedlina-Zdrój, Mieroszów, Wałbrzych. Wokół parku wyznaczona została otulina o powierzchni 2896,6 ha. Park obejmuje środkową, najwyższą część Gór Kamiennych – Pasma Lesistej (851 m n.p.m.), zachodnią część Gór Suchych z Waligórą (936 m n.p.m.) oraz wschodni fragment Gór Wałbrzyskich – masyw Borowej – Borowa (854 m n.p.m.) i Rybnicki Grzbiet.

Najstarszymi obiektami znajdującymi się na obszarze parku krajobrazowego są ruiny trzech zamków: Nowy Dwór, Radosno i Rogowiec. Warownie powstały na przełomie XIII i XIV w. i noszą cechy architektury gotyckiej [Guerquin 1984, s. 226, 269, 275]. Wiek powstania zamków uważa się za początek osadnictwa na tym terenie.

W XIX w. nastąpił rozwój gospodarczy regionu oparty na wielkoprzemysłowej eksploatacji węgla kamiennego. Zintensyfikowany został przez budowę nowych

¹ Weryfikacja przebiegu granic i powierzchni parku krajobrazowego wykonana została przez Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Sękocin Stary Oddział w Brzegu.

dróg, a także powstanie linii kolejowych. Rozwój infrastruktury komunikacyjnej, na terenie charakteryzującym się dużymi walorami widokowymi, przyczynił się do rozwoju ruchu turystycznego.

Z końcem XIX w. Sokołowsko, ze względu na swoje walory klimatyczne, stało się uzdrowiskiem specjalizującym się w leczeniu chorób płuc nowatorską metodą dr. H. Brehmera. Obok domów wiejskich powstały więc pensjonaty, hotele, wille oraz wzniesione w latach 1861–1862 sanatorium, obecnie noszące nazwę „Grunwald” [Suchodolski 2010, s. 186–188].

W sąsiednich miejscowościach – Kowalowej i Ługowinie – również powstały sanatoria i pensjonaty. Wsie te pełniły jednak przede wszystkim funkcję letniskową, stanowiąc uzupełnienie bazy noclegowej dla Sokołowska. Ze względu na swoje malownicze położenie zainteresowaniem turystów cieszyły się dawne kolonie Łomnicy – Radosna i Trzy Strugi, w których powstały karczmy, zajazdy, gościńce i pensjonaty [Suchodolski 2010, s. 188–196].

Miejscowości terenu parku krajobrazowego zachowały tradycyjne układy przestrzenne oraz zabudowę. Widoczne są w rozplanowaniu układy wsi łańcuchowych. Zachowana zabudowa reprezentowana jest przez budynki wiejskie pochodzące z przełomu XIX i XX w., charakteryzujące się konstrukcją zrębowo-przysłupową i ryglową, oraz dawne sanatoria i pensjonaty będące świadectwem turystycznej i uzdrowiskowej historii regionu.

4. Uwarunkowania planistyczne wynikające z istnienia parku krajobrazowego

Park Krajobrazowy Sudetów Wałbrzyskich obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. W akcie powołującym park krajobrazowy zawarto zakazy i ograniczenia, które wydane z upoważnienia ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, mają moc powszechnie obowiązującą. Na obszarze parku wprowadzono następujące zakazy, które mają bezpośrednie przełożenie na zapisy w dokumentach planistycznych:

- realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (DzU 2008, nr 25, poz. 150);
- likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub napraw urządzeń wodnych (zakaz nie dotyczy zadrzewień rosnących na gruntach określonych w ewidencji gruntów jako użytki rolne);

- pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów (zakaz nie dotyczy przedsięwzięć polegających na pozyskiwaniu do celów gospodarczych skał, w tym torfu, a także minerałów na powierzchni mniejszej niż 25 ha, jeżeli przeprowadzona procedura oceny oddziaływania na środowisko wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę parku);
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych.

Na terenie parku krajobrazowego obowiązuje zakaz lokalizacji inwestycji mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, a lokalizacja inwestycji mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko możliwa jest jedynie po wykazaniu braku negatywnego wpływu na przyrodę obszaru chronionego, po dokonaniu oceny oddziaływania na środowisko.

5. Istniejące i potencjalne zagrożenia wynikające z ustaleń dokumentów planistycznych

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy należy do jej zadań własnych (art. 3 ust 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). Realizacji tego zadania służą studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy.

Najaktualniejszymi dokumentami są studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin Czarny Bór, Boguszów-Gorce, Wałbrzych i Jedlina-Zdrój, powstałe w ostatnich czterech latach. Gminy Mieroszów i Głuszycza posiadają opracowania sprzed około dziesięciu lat. Gmina Mieroszów oraz miejscowość Sokołowsko objęte są w całości miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna gmin, dla obszarów nieobjętych miejscowymi planami, realizowana jest w drodze wydawania decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Najistotniejsze zagrożenia z obszaru Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich, wymienione w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, dotyczą wpływu działalności człowieka na stan środowiska naturalnego:

- zagrożenia dla wód podziemnych i powierzchniowych – ścieki bytowo-gospodarcze, zanieczyszczenia rolnicze,

- zagrożenia dla powietrza – lokalne kotłownie (w tym przede wszystkim paleniska domowe), ruch samochodowy oraz przemysł,
 - zagrożenia dla gleb – nieczystości z dzikich wysypisk śmieci,
 - zagrożenia nadzwyczajne – powodzie, pożary w kompleksach leśnych.
- Ponadto zwraca się uwagę m.in. na:
- niedostosowanie historycznie ukształtowanej zabudowy do aktualnych potrzeb, dzisiejszych wzorców kulturowych i technicznych, brak ekonomicznego i funkcjonalnego uzasadnienia eksploatacji niektórych obiektów, wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań technicznych, stosowanie niewłaściwych materiałów i detali budowlanych,
 - dekapitalizację zabudowy wsi w okresie powojennym – dewastacja zabudowy, brak remontów i konserwacji zasobów mieszkaniowo-gospodarczych, często obiektów zabytkowych,
 - niezadawalający stan techniczny dróg,
 - brak we wsiach kanalizacji sanitarnej – ścieki odprowadzane są do osadników bezodpornych lub bezpośrednio do cieków wodnych.

6. Istniejące konflikty i zagrożenia wskazane na podstawie prac inwentaryzacyjnych

Do istniejących na terenie Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich konfliktów związanych z zagospodarowaniem przestrzennym, wynikających z procesów urbanizacyjnych i przeznaczania nowych terenów pod inwestycje, należą:

- Rozpraszanie zabudowy poza ukształtowane układy osadnicze i presja inwestycyjna skierowana na najbardziej atrakcyjne krajobrazowo tereny

W miejscowościach leżących na terenie parku krajobrazowego widoczne są w rozplanowaniu układy wsi łańcuchowych. Historycznie ukształtowany krajobraz kulturowy wpisuje się w krajobraz naturalny, wykorzystując pod zabudowę i uprawy rolnicze doliny śródgórskie. Nowe inwestycje budowlane powstają na terenach dotychczas użytkowanych rolniczo, czyli ponad miejscowościami na zboczach, zazwyczaj przy linii lasu. Taka lokalizacja, w połączeniu z formą nowo powstających budynków, które nie nawiązują architektonicznie do tradycji regionalnej, powoduje degradację krajobrazu.

Szczególnymi walorami krajobrazowymi odznacza się obszar wzdłuż drogi Sokołowsko-Uniśław Śląski. Część tego terenu w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dla Sokołowska przeznaczona została pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną. Spowodowało to rozproszenie zabudowy poza jednostkę osadniczą. Lokalizacja oraz forma architektoniczna budynków obniżyły walory krajobrazowe obszaru.

- Ekspansja budownictwa letniskowego

Na terenie parku krajobrazowego obserwuje się rozwój zabudowy letniskowej. Przepisy budowlane zwalniają takie obiekty z wymagań dotyczących uzbrojenia

działki i doprowadzenia mediów², a ustalenia dotyczące formy zabudowy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach lokalizacyjnych umożliwiają realizację właściwie dowolnej ich formy. Taka swoboda skutkuje powstawaniem tandetnych w kształcie i technice wykonania budynków oraz adaptowaniem do funkcji mieszkalnych przyczep kempingowych, które są obudowywane i rozbudowywane, np. o ganki. Rozwój zabudowy letniskowej bezpośrednio wpływa na zmniejszenie się ogólnodostępnej przestrzeni o walorach rekreacyjno-wypoczynkowych i obniżenie walorów estetycznych i krajobrazowych. Może również powodować degradację środowiska naturalnego.

Obszarem konfliktu są Grzędy Górne, u stóp Pasma Lesistej, w których znajduje się zalew rekreacyjny – kąpielisko. Nad zbiornikiem funkcjonują tymczasowe punkty gastronomiczne i pole biwakowe. W pobliżu usytuowana jest zabudowa letniskowa. Teren ten zlokalizowany jest poza granicą parku krajobrazowego, jednak brak odgórnego zagospodarowania zalewu, ustanowienia zakazów i nakazów stanowi zagrożenie dla obszaru chronionego. Wydaje się, że na terenie wokół kąpieliska rozwój zabudowy tymczasowej jest poza kontrolą.

Scharakteryzowane sytuacje są konfliktami dotyczącymi planowania przestrzennego, których stronami są park i gmina. Przedmiotem sporu jest teren i różne koncepcje jego wykorzystania, wynikające z odmiennych potrzeb.

Do istniejących na terenie Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich zagrożeń związanych z zagospodarowaniem przestrzennym należą:

- Upowszechnianie się nowych standardów architektonicznych nienawiązujących do form tradycyjnych

Gminy unikają wprowadzania w dokumentach planistycznych (tj. miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu) zbyt wielu ograniczeń dotyczących formy zabudowy, aby nie zniechęcić przyszłych inwestorów. Pozostawienie dużej dowolności w kształtowaniu nowych obiektów prowadzi do powstania bezstylowego budownictwa, nienawiązującego do form tradycyjnych, zwłaszcza w zakresie gabarytów i rozplanowania bryły, geometrii dachu, detalu architektonicznego oraz materiałów budowlanych. Powszechne jest rozumienie architektury sudeckiej, górskiej jako domów z bali lub/i nawiązujących do tradycji zakopiańskich. Przeniesienie obcych kulturowo wzorców budownictwa regionalnego staje się elementem dysharmonijnym w krajobrazie.

- Dewastacja tradycyjnego stylu budownictwa

Deformacja przestrzeni architektonicznej obiektów i zatarcie ich cech historycznych następuje poprzez niekontrolowane i nieprzemyślane rozbudowy i przebudowy (m.in. zmiana pokrycia dachowego, otworów okiennych i drzwiowych,

² Pojęcie domu letniskowego funkcjonuje w ustawie Prawo budowlane, natomiast w rozporządzeniu w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, jest definicja budynku rekreacji indywidualnej: budynek przeznaczony do okresowego wypoczynku.

wymiana drewnianej stolarki okiennej i zastąpienie jej nową z PCV), ocieplanie (niewłaściwie dobrane metody skutkują niszczeniem oryginalnego detalu architektonicznego), użycie niewłaściwych kolorów na elewacjach oraz eksponowanie na ścianach frontowych anten satelitarnych. Zmiany te są skutkiem źle rozumianej oszczędności, braku u właścicieli świadomości wartości posiadanego zabytku i zainteresowania rewaloryzacją starej zabudowy oraz niedostatecznej ochrony dziedzictwa kulturowego przez służby konserwatorskie.

7. Zakończenie

Zachowane historyczne układy przestrzenne wsi oraz architektura regionalna obok walorów przyrodniczych stanowią o atrakcyjności krajobrazowej Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich. Zagrożeniem, na które należy więc zwrócić dużą uwagę, jest przeznaczanie nowych terenów pod inwestycje, prowadzące do rozpraszania zabudowy poza ukształtowane układy osadnicze. Strategie rozwoju przestrzennego gmin polegające na rozszerzaniu terenów zagospodarowanych stwarzają sytuacje konfliktowe z celami ochrony parku krajobrazowego.

Należy również zwrócić uwagę, że rozwój terenów zainwestowanych pociąga za sobą potrzebę zaopatrzenia ich w infrastrukturę komunalną oraz komunikacyjną. Zezwalanie m.in. na odprowadzanie ścieków bytowych do indywidualnych bezodpływowych zbiorników (szamb), przy braku kanalizacji sanitarnej, stanowi zagrożenie dla środowiska. Wzrost ruchu kołowego ma wpływ nie tylko na siedliska przyrodnicze i ciągi ekologiczne, ale również na mieszkańców miejscowości, generując uciążliwość, jakimi są zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego oraz hałas.

Obowiązujące plany miejscowe w niewielkim stopniu pokrywają przestrzeń społeczno-gospodarczą Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich. Bez pokrycia gmin planami dla poszczególnych jednostek osadniczych trudno prowadzić racjonalną politykę przestrzenną. Oprócz ilości ważna jest również ich jakość. Zapisy w planie zagospodarowania miejscowości Sokołowsko, dotyczące zasad kształtowania projektowanej zabudowy, nie uchroniły od powstania budynków mieszkalnych obcych dla regionu w formie i stylu. Przeznaczanie terenów na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz pozostawienie dużej dowolności w zapisach dotyczącej kształtowania przestrzeni i obiektów prowadzi do powstania chaosu przestrzennego. Powinno się dążyć do takiego prowadzenia polityki przestrzennej, aby przewidując presję budowlaną, wypracować narzędzia do sterowania procesami rozwoju regionu.

Literatura

- Chmielewski J.M., 2002, *Konflikty w zagospodarowaniu przestrzennym*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 1, s. 115–121.
- Dutkowski M., 1996, *Konflikty środowiskowe w ujęciu wielodyscyplinarnym*, [w:] *Nowa generacja w badaniach przestrzennych*, red. R. Domański, Biuletyn KPZK PAN, z. 124.

- Furmankiewicz M., Potocki J., 2004, *Przyroda a gospodarka. Konflikty ekologiczne w zagospodarowaniu przestrzennym Sudetów*, [w:] *Problemy ochrony przyrody w zagospodarowaniu przestrzennym Sudetów*, red. M. Furmankiewicz, J. Potocki, Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze, Katedra Planowania i Urządzania Terenów Wiejskich AR we Wrocławiu, Zachodniosudeckie Towarzystwo Przyrodnicze, Jelenia Góra, s. 7–20.
- Gawroński K., Popławski Ł., 2003, *Problemy gospodarki przestrzennej na obszarach ekologicznie chronionych na przykładzie Popradzkiego Parku Krajobrazowego*, Acta Sc. Pol. Admin. Locorum, nr 2, s. 45–56.
- Grocholska J., 1982, *Problematyka obszarów konfliktowych. Podejście teoretyczne z przykładami*, Biuletyn KPZK PAN, z. 124, s. 117–133.
- Guerquin B., 1984, *Zamki w Polsce*, Arkady, Warszawa.
- Kołodziejcki J., 1982, *Realizacja celów w warunkach narastania konfliktów w gospodarce przestrzennej*, Biuletyn KPZK PAN, z. 120, s. 7–51.
- Partyka J., Zółciak J., 2005, *Konflikty człowiek – przyroda na przykładzie Ojcowskiego Parku Narodowego*, [w:] *Między ochroną przyrody a gospodarką – bliżej ochrony*, red. A. Hibszer, J. Partyka, PTG, OPN, Sosnowiec–Ojców, s. 32–42.
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguszów-Gorce (2012 r.).
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Czarny Bór (2013 r.).
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Głuszycza (1999 r.).
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jedlina-Zdrój (2010 r.).
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta i gminy Mieroszów (2002 r.).
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Wałbrzycha (2011 r.).
- Suchodolski J., 2010, *Zanikanie zabudowy turystycznej elementem degradacji krajobrazu w Sudetach na przykładzie Gór Suchych*, [w:] *Studia krajobrazowe a ginące krajobrazy*, red. D. Chylińska, J. Łach, Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Uchwała nr XIII/82/03 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 4 września 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości Sokołowsko.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, DzU 2004, nr 92, poz. 880 ze zm.
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, DzU 2003, nr 80, poz. 717 ze zm.